

M. KEMAL ATATÜRK ANKARA HUKUK
MEKTEBİNİN ÖĞRETİM KURULU FAHRÎ BAŞKANI
(7. 1. 1930)

Prof. Dr. A. AFETİNAN

Ankara'da 5 Kasım 1925'te açılan ilk yükseköğretim kurumu Leyli Hukuk Mektebidir. Cumhurbaşkanı M. Kemal Atatürk'ün bir konuşması ile T.B.M.M. salonunda açtığı bu kuruluşun önemi, Türk devrim hareketlerinde hukuka verilen üstün değer in ifadesidir. Cumhuriyet devrimizde prensip olarak Türk devrimi, sosyal hayatın kaynağı ve esas ı olan yeni hukuk anlayışına dayatılmıştır.

Atatürk bunu şöyle ifade ediyor :

“Cumhuriyet Türkiye'mizde eski hayat kaideleri, eski hukuk yerine yenilerinin konmuş bulunması bugün tereddüt edilmeyecek bir emrivakidir”.

Cumhuriyet devrimizde çağdaş uygarlık daima bir amaç olduğu için, her devrim hareketinin, yeni hukukî esaslara ve ihtiyaçlara göre kanunlaşması gerekiyordu.

Atatürk bu açış konuşmasında özellikle yeni sosyal değişikliklerin, yeni hukuk esaslarına göre alınması ve bunun öğrenimine önem verilmesi üzerinde durur ve aynen şöyle der:

“Umumî hayatımızın yeni hukuk esaslarını nazari ve tatbiki olanlar da tecelli ve tahakkuk edinceye kadar, geçecek zamanı temin eden bizzat milletimiz ve onun inkılâbındaki yorulmaz ve yıpranmaz kuvvet olacaktır”.

Yeni öğrencilerin bu konularda yetişecek cumhuriyet devrinin hakikî hukuk bilginleri olmalarını ve bir an önce yetişmelerini dileyerek öğretim üyelerinin bu ödevi hakkıyla yapacaklarından emin olduğunu beyan eder ve devlet başkanı olarak:

“Cumhuriyetin müeyyidesi olacak bu büyük müessesenin açılışında hissettiğim saadeti hiç bir teşebbüste duymadım ve bunu açıklamakla ve ifade etmekle memnunum” diye sözlerini bitirir.

T.B.M.M. tutanaklarından bu kuruluşun tarihçesini izleyecek olursak, şu gelişmeyi görebiliriz :

İlk defa (16 Mart 1337 / 1921) Kastamonu Milletvekili Abdulkadir Kemalî Bey, Ankara'da bir Mekteb-i Hukuk açılmasını teklif ediyor. Gerekçe olarak da Cihan savaşının memleketin irfan ordusunu perişan ettiğini öne sürüyor, milletlere saadet verecek tek kuvvetin, ilim ve irfan ile zenginleşen fertler olacağını yazıyor. Bunların çoğalmasa hükümetin ve T.B.M.M.'nin en önemli ödevlerindedir diyor ve Birinci Cihan savaşında birçok cephelerde, yükseköğrenim görmüş ve bazıları da bitirmeden askere gitmiş gençlerimizin yerini yeniden doldurmak gerektiğini ve o savaş yıllarında öğrenimleri yarım kalmış gençlerin, bugün girecekleri yüksekokul bulamadıklarını, çünkü, yükseköğretim kuruluşlarının savaş sonrasında fiilen kapanmış olduğunu ifade ediyor. Bu sebeplere dayanarak 3 maddelik kanun teklifinde, Ankara'da Adalet Bakanlığına bağlı bir Hukuk Mektebi açılmasını teklif ediyor.

Fakat, Maarif Encümeninde incelenen bu teklif şu sebeplerden dolayı kanunlaşamıyor. Esasen bu tarih, Kurtuluş savaşının en çetin günlerinin yaşanmakta olduğu bir devirdir. Bununla beraber, eğitim işlerine hükümetçe önem verilmekte isede, maddî imkânsızlıklar yüzünden ilköğretim için bile bina ve ders araçları bulunamazken, yükseköğretim için şimdilik bir şey yapılamayacağından, bu teklif kanunlaşamıyor. Fakat yeni tekliflerle, gelecek yıl bütçesine ödenek konulmasını ve Anadolu'da mutlaka yükseköğretim kuruluşlarının açılması teklifi kabul ediliyor.

Bu yıllardan sonraki dönem, Kurtuluş savaşının sonuçlanmasını ve Lozan antlaşması ile sınırları belirli Türkiye'mizin Cumhuriyet idaresine kavuşmasını sağlar. İstanbul da artık bu sınırlar içine girdiği için, orada bulunan Darülfünun (Üniversite), doğrudan doğruya Millî Eğitim Bakanlığına bağlıdır. Fakat ikinci dönem T.B.M.M.'de, Ankara'da bir Hukuk Mektebinin açılması meselesi yeniden müzakere konusu olur. Adalet Bakanı Mahmut Esat (Bozkurt) Bey bunda ısrarlıdır. Uzun müzakerelerde, bu açılacak yükseköğretim kuruluşunun bağlı olacağı bakanlık üzerinde durulur ve bir de yatılı olması meselesi vardır. Çünkü o yıllardaki Ankara'ya gelecek yükseköğrenim gençlerini barındıracak yerin önceden hazırlanması şarttır. Onun için adına "*Ankara Leylî Hukuk mektebi*"

denir. Bu deyimde yalnız Tunalı Hilmi Bey karşı çıkar ve “*leyli*” yerine “*yatılı*” denilsin derse de, bu Türkçe kelime, Mecliste kabul edilmez.

Bu müzakerelerden sonra “*Ankara Adliye Hukuk Mektebi Talimatnamesi*” 2740 numarayla, Cumhurbaşkanının imzası ve Bakanlar Kurulu kararnamesiyle yürürlüğe girer (11.XI.1341 / 1925). İşte buradaki esaslara göre 17 maddelik bir yönetmelik hazırlanmıştır. Öğrenim üç yıldır. Yatılı ve gündüzlü öğrenci alınacaktır. Bu kuruluş, Adalet Bakanlığına bağlı olup, yönetmelik onun tarafından yürütülecektir.

Milletvekillerinin de öğretim üyeliği yapmaları ve ona göre ücret almaları, 15 Şubat 1926’da “*Resmî Gazete*”de (3 Mart 1926, sayı: 312) ilân edilmiştir.

Aynı yıl (17.XI.1926) lise mezunlarının bu okula alınacakları tespit edilmiştir.

Bu arada 30.V.1934 tarihinde 2474 sayılı Kanuna bağlı kadro cetvellerinde bu okula “*Ankara Leyli Hukuk Fakültesi*” denmiştir. Aynı gün kabul edilen 1934 yılı bütçe kanununda ise, “*Ankara Hukuk Mektebi*” adıyla yazılmıştır.

1933 yılında İstanbul Darülfünunu lağvedilerek “*Üniversite*” adını almıştır. Burada bir reform hareketi yapıldığını hatırlamak gerekir.

İstanbul Üniversitesi için 11.X.1934 tarihinde kabul edilen Bakanlar Kurulunun kararı aynen şöyledir:

Madde 1 — Bilgi sahalarında araştırmalar yapmak, millî kültürü ve yüksek bilgiyi genişletmeğe ve yaymağa çalışmak, devlet ve memleket hizmet ve işleri için ergin ve olgun unsurlar yetişmesine yardım etmek, gibi vazifeler için kurulmuş olan İstanbul Üniversitesi; Tıp, Hukuk, Edebiyat ve Fen fakülteleriyle bunlara bağlı mektep ve enstitülerden mürekkeptir”.

Yine bu yıl Ankara’da “*Yüksek Ziraat Enstitüsü*”, Ziraat Ve-kâletine bağlı olarak kurulmuştur (6.VI.1933). Böylece başkent Ankara’da sonradan Üniversiteyi teşkil edecek olan iki yüksek-öğretim kuruluşu, her bakımdan gelişmeyi sağlamıştır. Yalnız görüldüğü gibi *Hukuk* Adalet Bakanlığına, *Ziraat* ise Tarım Bakanlığına bağlı olmuşlardır.

Kültür Bakanlığına* bağlı Ankara'daki ilk fakülte ise 10.VI.1935 tarihinde 2795 sayılı kanunla kurulması gerçekleşen *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*'dir (6 maddelik).

Kanunun 1. maddesinde: "Ankara'da bir Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi açmak için Kültür Bakanlığına yetki verilmiştir" denir.

Esas konumuz olan Hukuk Fakültesi ise, 31.V.1940 tarihinde 3848 numaralı Kanun ile Millî Eğitim Bakanlığına bağlanmış, öğretim süresi dört yıla yükseltilmiştir. 1946 yılındaki 4936 numaralı Kanun ile de bütün bu kuruluşlar Ankara Üniversitesini oluşturmuştur.

Bu kuruluşlar, yıllarca süregelen bir gelişmenin ifadesidir. Bugün Cumhuriyet'in 50. yılında Ankara Üniversitesi on bir fakülteden oluşmaktadır ve bundan başka iki Üniversite daha vardır.

Ancak, şunu da kaydetmek yerinde olur ki, ilk yükseköğretim kuruluşu olan Hukuk, Ankara'nın gerek siyasi gerek sosyal ve hukuk yönünden aydın çevrelere, fikir hareketi olarak büyük katkıda bulunmuştur. Çünkü T.B.M.M.'de kanunlaşan Devrim hareketleri, ilkönce hem milletvekili hem de öğretim üyesi olan şahsiyetlerin hukuk bilgilerine dayanmıştır. 1930'dan sonraki yıllarda, bu çeşitli hukukî konuların Atatürk'ün çevresinde konuşulduğuna ve tartışıldığına şahit olmuştumdur.

Bunlar benim için hem öğretici, hem de bir ders ve seminer yapmanın örnekleri idi. Çünkü Atatürk, meseleleri ortaya attığı vakit, lehte ve aleyhte olanları ayırır, ona göre tartışmaları idare eder ve bundan sonuçlar çıkarırdı.

Bütün bu açıklamaları elimde bulunan bir belgeyi yayınlamak için yaptım. Cumhurbaşkanı K. Atatürk'ün 7 Ocak 1930 Çarşamba günü Hukuk Mektebini ziyaret ettiği, *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde bildirilmiştir. Mektebin sınıf ve kütüphanesini gezen ve öğretim üyeleriyle görüşen Cumhurbaşkanı, öğrencilerle de konuşmuş ve öğretim kurumları hakkında bilgi almışlardır. İşte bu ziyaret vesilesiyle 7.1.1930 tarihini taşıyan belgeyi aynen veriyorum.

Burada okunacağı gibi Profesörler Kurulu, Cumhurbaşkanının bu ziyareti vesilesiyle kendisine "Tedris Heyeti Fahrî Reisliği"ni yani "Öğretim Kurulu Fahrî Başkanlığı"ni vermişlerdir. On yedi imzalı bu belgede, o dönemin hem siyasi alanda, hem de hukukî konularda tanınmış şahsiyetlerinin isim ve unvanları vardır.

* O zaman Millî Eğitim Bakanlığına bu ad veriliyordu.

Büyük Reiscumhur Hazretleri

Bu gün iclâma eden Profesörler Meclisi, 'Tedris Heyeti Fahri Reisliği'ni kabul etmek suretile büyük serif vermiş oldukları Mektebi ziyaretlerinde yeniden seriflendirmiş olmalarına illâta peyda ederek Mektebin tarihinde çok serifli bir vaka olan Reis Hazretlerinin ziyaretlerinden duydukları derin fahrî imtinanı zafta geçirmişürdür. Bu imtinanlarını layızai tazimlerle beraber arzı takdim üi serif keshbederiz.

7 Kanunusani 1930 .

Tedris Heyeti Reisi
1930

Reis Vekili
Hukukta Devlet Prof.
M. Cemil

Tarîhi Siyasi
Prof.
Ahmed Yucakçı

Hukukta Siyasiye Prof.
Ağaçlı Ahmet

Hukukta Ceza Prof.
Barışt. Z.

Tibbi Adali Prof.
E. H. Z.

Materyal Prof.
H. H. Z.

Deniz Ticareti Prof.
H. H. Z.

Hukukta Anıme Prof.
Mustafa H. Z.

Hukukta Kurumlar Devlet
H. H. Z.

Hukukta Kurumlar Devlet
H. H. Z.

Hukukta Kurumlar Devlet
H. H. Z.

Hukukta Adana Prof.
H. H. Z.

Hukukta Adana Prof.
H. H. Z.

Hukukta Adana Prof.
H. H. Z.

Hukukta Materyal Prof.
H. H. Z.

Hukukta Materyal Prof.
H. H. Z.

Hukukta Materyal Prof.
H. H. Z.

Atatürk'ün Ankara Hukuk Mektebi Tedris Heyeti Fahri Reisliği'ni kabul etmesi üzerine Tedris Heyeti'nin (Profesörler Kurulu) gönderdiği teşekkür yazısı

Görüldüğü gibi Tedris Heyeti Reisi de, Adliye Vekili olan Mahmut Esat (Bozkurt) Bey'dir.

1934'ten sonra, diğer üç profesör gibi Hukuk Fakültesi dershanelerinde Türk Devrim tarihi derslerini verdiğinde kendisini dinlemeye giderdim. Ankara Hukuk Fakültemiz o yıllardan beri pek çok öğrenci yetiştirmiş ve Türk aydın çevrelerinde hakikî yerlerini almışlardır.

1921'lerde özlenen ve imkânsızlıklardan dolayı başlayamayan hukuk öğrenimi, Cumhuriyetimizin ellinci yılında gerek yayınları, öğretim kadrosu ve gerekse yetiştirdiği yeni nesillerle amacına ulaşmıştır ve daha da ulaşacaktır. Çünkü, ideallerin sonu yoktur. Daima ileri gelişmelerdir ki, bir ulusun çağdaş uygarlıktaki yerini kuvvetlendirir.

İmzalar :

- 1) Tedris Heyeti Reisi: Adliye Vekili ve İzmir Milletvekili Mahmut Esat (Bozkurt)
- 2) Reis Vekili: Hukuk-i Düvel Profesörü M. Cemil (Bilsel)
- 3) Tarih-i Siyasî Profesörü: İstanbul Milletvekili Yusuf Akçura
- 4) Hukuk-i Esasiye Profesörü: Kars Milletvekili Ahmet Ağaoğlu
- 5) Hukuk-i Ceza Profesörü: Bahaeddin (Kantar)
- 6) Tıbb-ı Adlî Profesörü: Dr. Fahri (Ecevit)
- 7) Maliye Profesörü: Trabzon Milletvekili Hasan (Saka)
- 8) Deniz Ticareti Profesörü: Mazhar Nedim (Göknül)
- 9) Hukuk-i Amme Profesörü: Burdur Milletvekili Mustafa Şeref (Özkan)
- 10) Hukuk-i Hususiye-i Düvel Profesörü: Nusret (Metya)
- 11) Hukuk Muhakemeleri Usulü Profesörü: Sabri Şakir (Ansay)
- 12) Hukuk Tarihi ve Türk Hukuk Tarihi Profesörü: Sadri Maksudi (Arsal)
- 13) Hukuk-i İdare Profesörü: Süheyp (Derbil)
- 14) Ticaret Hukuku Profesörü: Şevket Mehmet Ali (Bilgişin)
- 15) Roma Hukuku Profesörü: İstanbul Milletvekili Tefvik Kâmil (Koperler)
- 16) Hukuk-i Medeniye Profesörü: Veli (Saltık)
- 17) İktisat Profesörü: Sinop Milletvekili Yusuf Kemal (Tengirşenk)

